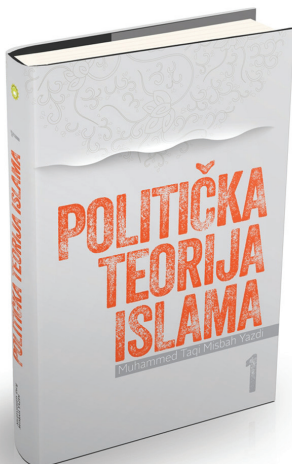

Владан Станковић*
Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКА ТЕОРИЈА ИСЛАМА

Приказ књиге: Мухамед Јазди, Политичка теорија ислама 1, Фондација Мула Садра, Сарајево, 2014, стр. 323.

Недавно је у Сарајеву, у издању Фондације „Мула Садра“ (*Mulla Sadra*, 2015), изашла књига знаменитог персијског теолога и политиколога Мухамеда Јаздија (*Muhammed Taqi Misbah Yazdi*, 1935-): *Политичка теорија ислама*. Књига пропитује основне садржаје политичке теорије из теолошког угла исламског шиизма. Овај приказ је, заправо, сажета поставка политичког система *има-*

---

* Научни сарадник

мата, сагледана из угла великог шиитског и исламског теолога и политиколога, стручњака за исламско-шиитски теолошко-политички дискурс – *имамизам*. Због ограниченог простора, и великог обима дела, овде ће бити приказан, за сада, само први од два тома књиге.

Рађена у тврдом повезу ширег Б-5 формата, сивих корица наслова наранцасте боје латиничног писма, књига је настројена у полемичком маниру спрам фундаменталних питања западњачке политичке теорије, и настоји да: политичку теорију, политичке феномене и политичке установе протумачи из исламске парадигме, са битним обележјима онога што припада наслеђу шиија и иранске револуционарне мисли... Стога књига има непроцењив значај, јер нас на домаћем језику уводи у гледишта политичке теорије из исламском угла посматрања ствари, у шта до сада нисмо имали увида. Књига је, дакле, цивилизистички феномен сагледавања политичког система из исламског угла посматрања света и друштвених односа у њему, али и односа шиитског ислама, спрам: политике, права, економије, културе...

Први том књиге броји 323 странице радног текста и разврстан је у следеће деоне целине: 1. *Најзначајнија питања у исламској политици* (Увод, Ислам и политичка теорија, Самоутемељеност исламске политичке теорије унутар ислама, Суштина и темељ исламске владавине, Форма исламске власти и опсег овласти и задужења, Улога грађанства у исламској држави, Методологија изучавања политичке теорије ислама); 2. *Неопходност и значај изучавања политичке теорије ислама* (Приступ Запада и Истока Исламској револуцији, Млади и дугорочна културна завјера, Три осовине културне завјере, Наша обавеза у погледу трију начела непријатељске уроте, Неопходност избора методе одбране од уроте, Дефиниција и дјелокруг вјере, Неопходност исправног поимања вјере на темељу њених аутентичних извора); 3. *Положај политике у вјери (1)* (Преглед изложеног, Дефиниција политике и положај трију полова политичке моћи у исламу; Судске одредбе у Кур'ану, Свеобухватност ислама и положај исламског владара, Сажетак расправе); 4. *Положај политике у вјери (2)* (Преглед изложеног, Одвојеност вјере од политике у невјерском свјетоназору, Уска повезаност Овог и Будућег свијета, Вредност боја дјела и понашања на Овом свијету, Снага разума у одређивању вриједности дијела, Дјелокруг вјере, Однос вјере и власти, Свеобухватност вјере); 5. *Слобода у*

исламу (1) (Преглед изложеног, Посебне области знаности и вјере, Примједба о неусклађености вјерског управљања са слободом, Разматрање предходне примједбе с вјерског гледишта, Разлог за различитост кур'анског приступа, Претходна примједба сагледана из изванвјерске перспективе, Приједба Хјума и одговор на њу, Други одговор: Слобода није потпуна и неограничена, Примједба о супротности власти са степеном Божјег намјесништва датим човјеку); 6. *Слобода у исламу (2)* (Примједба у вези с хисторијским развојем човјека, Одговор на ову примједбу, Иста ова примједба из другог угла, Одговор на претходну примједбу, Повјест непослуха према Богу, Слијеђење Бога и слобода); 7. *Слобода и њене границе* (Политичка теорија ислама и примједба о ограничености слободе, Различити приступи појму слободе, Одговор на примједбу да је слобода преча од вјере, Неопходност чувања вриједности и светиња сваког друштва, Нелегитимни мотиви у заговарању слободе, Ограниченост слободе говора, Неопходност појашњења појмова и њихових примјера); 8. *Појашњење структуре и облика власти* (Положај дефиниције на основу елемената и на основу примјера, Ислам и троделна подјела власти, Примједба о томе да ислам не може управљати друштвом, Разнородност закона и неопходност усвајања промјенљивих закона, Појам исламског закона, Законодавство у исламској власти, Постављање извршиоца закона у исламској власти); 9. *Положај закона у вјерском систему владавине* (Принципи политичке теорије ислама, Природни и изведени закони, Неопходност прихватања темељних принципа вјере, Ислам и његови постојани принципи, Неопходни и постојани прописи и сигурна значења Кур'ана, Одбацивање примједбе о исправности супростављених тумачења у исламу, Способност ислама да одговори на све потребе човјека); 10. *Закони и разлике у приступу и изворишту* (Преглед изложеног, Неопходност изучавања закона у овом раздобљу, Два супротна гледишта о одређењу дјелокруга закона, Извориште закона у демократским системима власти; Основа ваљаности људских права, Збиљски и природни закони и човјекова слободна воља, Божји закони као јамство човјекове потпуности и среће, Разлика између правих и етичких закона, Разлика између ислама и либерализма); 11. *Мјерило легитимности закона* (Сагледавање опћих политичких питања, Опсег и критериј легитимности закона, Критика прве теорије, Предност исламских закона, Непрактичност друге теорије, Недостаци треће теорије и обим потреба са гледишта ислама, Исламска револуција и предност ду-

ховних користи); 12. *Разлика у поимању вриједности између ислама и Запада* (Преглед изложеног, Најбољи закони према исламском гледишту и опасност еклектицизма, Мисаони еклектицизам на пољу вјерске мисли, Појам вјерског плурализма, Величина служења Богу и неусклађеност служења са апсолутном слободом, Запад и одбацивање супростављености вјере и науке, Положај воље народа у либерализму и исламу, Демократија и извор законодавства у исламу и на Западу, Опорука омладини); 13. *Темељна разлика у погледима ислама и Запада на закон* (Преглед изложеног, Однос закона и личних слобода, Закон у гледишту хуманизма и либерализма, Основе западне културе и њихова разлика у односу на исламску културу, Духовно вођство и структуралне саставнице исламске културе, Суштина закона и његов посебни задатак у исламу и либерализму, Релативност легитимне слободе, Супростављеност ислама и либерализма, Законодавство у демократској исламској држави, Правоваљани закони у исламској власти); 14. *Материјалистички поглед Запада на закон* (Преглед изложеног, Учење о природним правима, Границе људских права на Западу, Супростављени ставови о граници слободе, Домен слободе у људским правима, Потешкоће везане за ограничавање слободе на Западу, Брига исламског Вјерозакона о духовним и материјалним користима, Разлика између увјета и домена слободе у исламу и либерализму); 15. *Исламска власт, културне завјере и изазови* (Преглед изложеног, Духовно вођство и осјетљива мисија интелектуалца, Промовирање деструктивне слободе западног типа у медијима, Исламски протестантизам – антиисламска завјера, Стварни појам природног права, Традиционално тумачење једино је изворно тумачење ислама, Легитимне слободе, Вјера и закон, Одређивачи слободе, Неопходност ограничавања слободе); 16. *Разлика између двију култура, исламске и атеистичке о питањима закона и слободе* (Улога избора: савјесност и придржавање закона ради достижања циља, Разлика између моралних и правних прописа, Божанска и безбожничка култура и разлика међу њима у погледу закона, Три стуба западне културе, Сукоб принципа западне културе са исламском културом, Разлике између ислама и Запада у погледу одређења граница слободе); 17. *Веза законодавног господарења с влашћу и законодавством* (Преглед изложеног, Неопходност одређивања изведених принципа, Божија власт и законодавство Божије господарење, Значење чистог тевхида, Извори исправног законодавства и владавина у исламу, Докази о искључиво Божијем

праву да доноси законе); 18. *Неопходни предујети законодавства у исламу* (Преглед изложеног, Искључива законодавна надлежност Узвишеног, Примједба о неопходности постојања више извора закона, Одговор на претходну примједбу, Примједба о неутјецајности Божјег допуштења у законодавству, Одговор на претходну примједбу, Човјеково управљање властитом судбином, Несупростављеност владавине човјека и Бога); 19. *Посебност исламског учења о политици и власти* (Преглед изложеног, Три гледишта о одређењу улоге власти, Разлика у дефинирању улоге исламске власти у односу на остале облике владавине, Суштина људског друштва према исламском учењу, Неопходне особине законодавца, Разлика између исламских и либералних закона); 20. *Нова предочиба о положају закона и власти* (Органски приступ друштву, Исламски приступ органској теорији друштва, Видови сличности тјела и друштва, Положај власти у органском приступу друштва, Збиљска корист и штета као основа закона); 21. *Ислам и демократија (1)* (Предлог изложеног, Потреба да извршилац закона има Божје допуштење, Појам демократије и његова практична измјена, Појам демократије у данашње вријеме, Кориштење власти новим тумачењем демократије, Пожељан облик демократије са исламског становишта); 22. *Ислам и демократија (2)* (Преглед изложеног, Секуларна демократија и њено филозофско оправдање, Софистерија у основама секуларног поретка, Демократија у области управе, Предност ислама и принципа владавине исламског учењака у Исламској Републици, Демократија коју ислам прихвата); 23. *Разматрање принципа једнакости у погледу човјечанства и грађанства* (Исходиште права у исламу, Утицај природних и стечених разлика на разлике у правима и обавезама, Одређивање различитих степена држављанства, Држављанство првог и другог реда према исламу, Практична разлика између поретка владавине исламских учења и осталих система).

Из обимног садржаја књиге одмах се разазнају главни магистрални правци мисли којом се ова политичка теорија бави. То је најпре филозофски однос слободе и нужности, односно слободе и закона, тако својствен западним и исламских пропитивањима у политичкој филозофији. Из њега надаље произилазе чисти политички феномени који доминирају савременим друштвима, пре свих питање: либерализма и демократије. И феномени: власти, ауторитета, секуларизма, верског интегризма, исламске и западњач-

ке културе, исламске револуције, попут каквих кључних речи преплављују књигу, и све оно што Јазди смешта у своју „политичку теорију“.

Било би сада занимљиво направити кратак осврт на само неке од ових политичких феномена које Јазди дефинише у свом тако аутентичном исламском духу, настојећи да га очува од наслага онога што подводи под изразом „Запад“. Јазди не бежи да дефинише суштину исламске есхатологије, а она се огледа у стицању: „... Божје близине, и у томе да се огледа људско савршенство.“ (стр. 270) Аутор посебно наглашава да је „циљ стварања човјека у потпуњавање његовог развоја ка савршенству, које је једино оствариво у окриљу Божије близине.“ (стр. 270) Тако нам Јазди приближава шиитско тумачење ислама, које, сада је сасвим очигледно, дели исте корене са средњеазијским учењима (зороастрејством, будизмом, хиндуизмом...), али и са орјенталним хришћанством (несторијанцима, потомцима аријеваца и православљем). Созерцавање у Богу темељна је мисао Јаздија, коју он тек наговештава, али око које и ротира своју друштвену и политичку теодицију. Он то потврђује следећом реченицом која гласи: „Успостављање сигурности и задовољавање материјалних потреба, благостање и сл. само је увод који је неопходан како бисмо стигли до крајњег циља, а то је савршенство човјека у окриљу Божије близине.“ (стр. 271) Отуда своју политичку теорију сагледава кроз „здатке власти“, а њих види у: „сигурности поретка и грађана, одбрани од вањског непријатеља, успостављању правде и осигурању права свих оних који служе друштву.“ (стр. 268) Оно што исламско друштво разликује од западног је установа *ishan*-а, или добротинство: „према којем је друштво обавезно помоћи онима којима је помоћ неопходна, и онима који више нису у могућности да служе заједници.“ (стр. 268) Темелј легитимности власти Јазди види у „остваривању интереса друштва који подразумевају и материјално и духовно“ (стр. 150) Јазди потом наводи главну вредност и тековину исламске револуције у Ирану: „Ми вјерујемо да је основни мотив, који је био покретачка снага Револуције, и њене побједе управо очување духовних добробити.“ (стр. 150) Јазди из традиционалног угла разматра питање либерализма. Западначки либерализам је неспутана слобода, форма без садржине. Слобода да, али у оквиру божјих закона, јер „непоковањем и противљењем Божјим законима човјек може пасти тако ниско да се сматра горим од сваке животње.“ (стр.

132) И управу ту аутор проналази оправдање вере, па императивно констатује: „Област друштвених и политичких питања је једна од најистакнутијих у којима вјера треба дјеловати.“ (стр. 56) Потом Јазди залази у правне воде и закључује: „смисао позива који су људима упутили посланици састојао се из потпуног покоравања Богу, којем дугујемо властито постојање и који је наше исходиште и одредиште, наш истински Владар“. (стр. 83) На овом месту аутор поставља реторско питање: „Ако Бога прихватимо и признамо за истинског Власника нашег постојања и бића, како можемо тврдити да он нема право да нам изда одређене упуте, прописе дужности? Зар власништво не подразумјева да власник својим власништвом може располагати како жели?“ (стр. 83) Управо на том месту Јазди легитимише традиционални исламски фатализам и исламски интегрizam када поручује: „Иако је човјек створен слободан, и са могућношћу избора, он је прописима Вјерозакона обавезно биће којем је наређено да слиједи Бога.“ (стр. 83) Исламски интегрizam најбоље се читава у следећој реченици: „Ислам посједује јасне и недвосмислене законе који се тичу управљања друштвом, судством, економијом, управом и свим другим институцијама друштва.“ (стр. 303) Тако међу верским питањима у исламу друштвена и политичка питања имају посебно и значајно место. (стр. 56) „Вјера може и мора судити о свим стварима везаним за наш живот и објашњавати нам њихову вриједносну страну“. (стр. 57) Постаје онда јасно због чега „вјера треба одредити одговарајући поредак власти.“ (стр. 56) А тај поредак власти је *имамат* или владавина верског већа, тзв. *Већа чувара или учењака*. Шиитски ислам не оспорава ауторитет учених правника у тумачењу исламског правног система, ипак он га допуњује учењима имама који су нека врста харизматски надарених личности: потпуно у власти Бога. Тако, свако тумачење новина у шиизму, које дорађују учени правници, мора бити под видним надзором имама. У сунизму нема новина, и „новотарија“, већ правници подводе случај под суну или какву другу норму. О вези правника са имамом и слободи имама да креира „ново право“ у шиизму Јазди каже следеће: „Када је исламски правник опуномоћен од ишчекиваног Имама, други то нису: када је ишчекивани Имам опуномоћен од Бога, други то нису. Онај који то изравно или путем посредника има Божије опуномоћење може управљати другима, наређивати им, забрањивати.“ (стр. 256) Све ово имаће импликације и на политички систем. Јазди и иранска револуција не негирају достигнућа демократије као воље народа и

владавине већинског мњења. Ипак то мњење мора бити у оквиру исламског система вредности. Тако Јазди наводи: „... видимо да су демократија и изравно учешће народа у одабиру носилаца власти који за свој положај имају потребне квалификације, уз поштравање граница и одредби које прописује ислам, принципи који се у нашем друштву поштују и примјењују.“ (стр. 304) Када је о законодавној грани власти реч: „постоји Вијеће чувара вјере чији су чланови обавезни да све усвојене законе који су изгласани у Парламенту упореде са Уставом земље и законодавним принципима Вјерозакона.“ (стр. 305). Ако закон није у складу са учењима ислама „Вијеће чувара поново враћа у парламентарну процедуру закон на дораду и усклађивање“. (стр. 305) У извршној грани власти председник земље „за своју улогу предвођења владе мора посједовати Божије допуштење, које стиче тако што ће након освајања потребне већине гласова – бити потврђен и постављен од исламског учењака.“ (стр. 305) Тако: „Сви закони ове земље“ (Ирана, прим. В.С) „донесени су с допуштењем исламског учењака, а он за њихово потврђивање има допуштење Узвишеног...“ (стр. 326) Реч је заправо о мешавини демократског и олигархијског система владавине, коју аутор образлаже овако: „Општеприхваћени вјерски постулат јесте да се морају поштовати и примјењивати исламске вриједности, закони и прописи... Поштујући тај постулат, ми прихватимо и проводимо демократију.“ Ипак читав систем народног представништва заогрнут је велом олигархизма који штити тековине исламске револуције. Реч је о: „искреној покорности широких маса вођи и исламском учењаку...“ (стр. 327)

Књига аутора Мухамеда Јаздија: *Политичка теорија ислама*, на пријемчив начин улази у нека од основних теоријских и практичних политичких питања након исламске револуције у Ирану. Она је, истовремено, и битан путоказ у трагању за алтернативним правцима конституисања неких нових и будућих политичких система, у којима ће вредносни садржаји бити важан чинилац конституисања основних вредносних постулата једног друштва вођеног запитаношћу: Ка чему треба ићи?, и: У чему је смисао свега? Савремена политичка мисао Модерне и Пост-модерне, вођена начелом неспутане слободе и форме ослобођене било каквог садржаја, не пружа нам одговоре на ова питања. Отуда је значај ове књиге изразито важан, па је топло препоручујемо на читање.